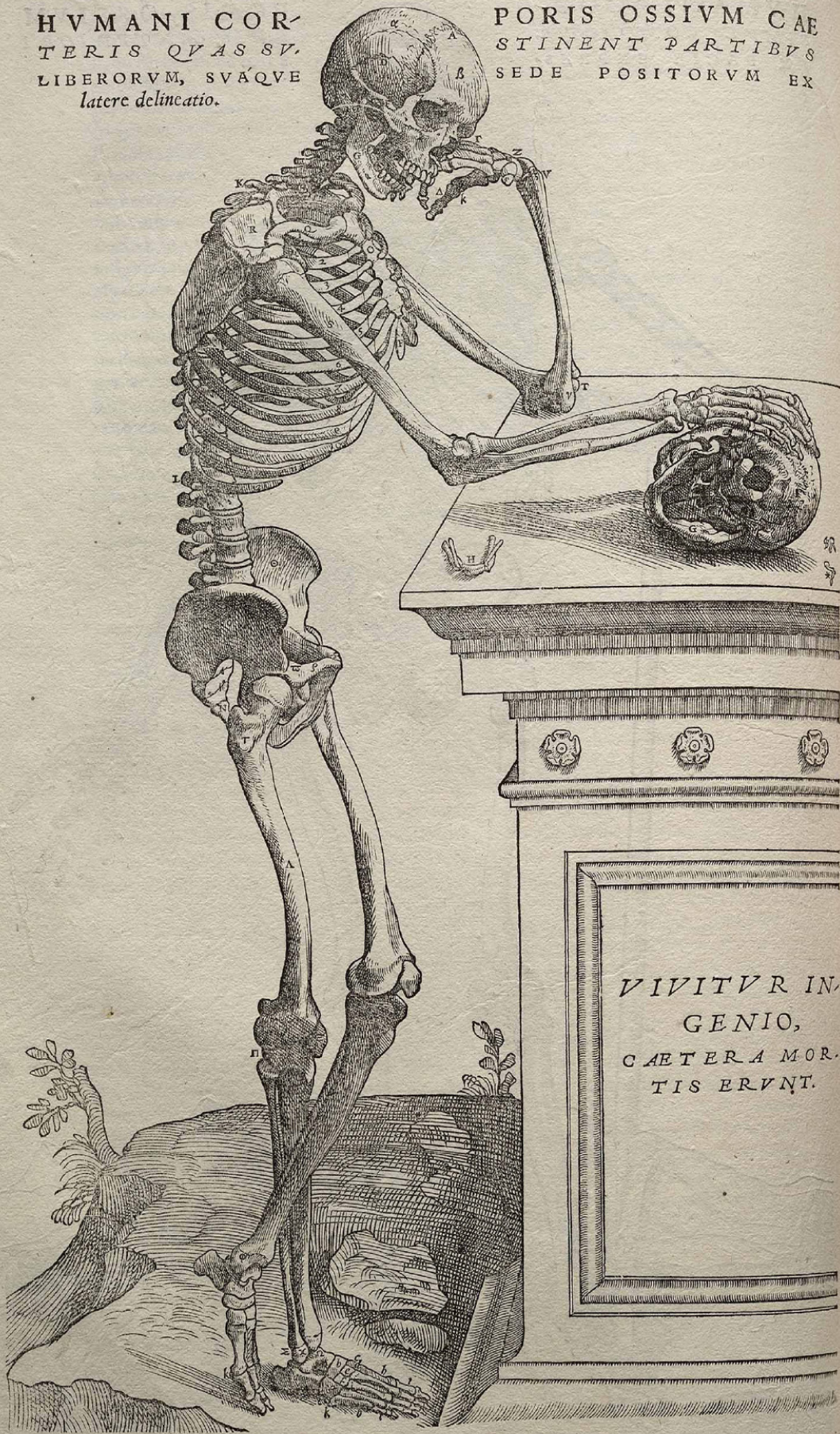

HVMANI COR-
TERIS QVAS SV-
LIBERORVM, SVAQVE
latere delineatio.

PORIS OSSIVM CAE-
STINENT PARTIBVS
SEDE POSITORVM EX

TEMAINTRODUKTION

Organiske billeder

Kunst, krop og sygdom

I en politisk virkelighed, hvor humanistiske og kunstneriske uddannelser og institutioner beskæres og underlægges krav om økonomisk samfundsrelevans og levering af “konkrete” resultater, tegnes linjerne imellem humaniora og naturvidenskab hårdt op. Lægevidenskab og kunst bliver i denne diskurs set som diametrale modsætninger: medicin en nødvendighed, kunst en overflødighed. Alligevel har de seneste årtier budt på en stigende interesse for krydsfeltet mellem human- og naturvidenskaberne. Det er, som om klimakrise og økologiske katastrofer kalder på en sammentænkning af det biologiske/naturlige og den humanistiske tænkning. I dén forstand synes der at finde en bevægelse sted mod et paradigme, der minder om det førmoderne, altså århundrederne før oplysningstidens begrebsliggørelse af videnskaberne og opdeling af dem i isole-rede, specialiserede felter. Frem til slutningen af 1700-tallet var de fagligheder, der siden hen blev defineret og kategoriseret i de fakulteter, vi opererer med i dag, indbyrdes forbundne i overensstemmelse med fortidens mere holistiske verdensforståelse. Tilbage i antikken beskrev Plinius den Ældre (*Naturhistorien*, Bog 8) pigmenterne som opstået ud af blod udgydt i kampe mellem forskellige fabeldyr. Denne biologisk-kropsligt funderede opfattelse af pigmenter gjorde sig fortsat gældende igennem middelalderen og i renæssancen, hvor man i kunstteorien associerede mellem kunstnerens materialer og organisk eller biologisk materie (Elkins 1999, 9-39). Både kunstneren og kirurgen havde evnen til at trænge ind i materien og blotlægge umiddelbart usynlige sammenhænge. Der var et grænsefællesskab med alkymien og dens mål: at optimere og transformere sit stof.

<
Andreas Vesalius: Skeletter.
Træsnitillustration (udarbejdet af
ukendt kunstner) fra *De humani
corporis fabrica libri septem*,
Basel 1543, side 164.

Sammenvævningen eller krydsbefrugtningen mellem lægevidenskab, biologi og kunst har igennem kunsthistorien ført til mangeartede og forskellige billed-dannelser. Anatomiske modeller og studier har som en selvfølge fulgt billedkun-stens konventioner og teknikker, ligesom også natur- og lægevidenskabelige illustrationer har betjent sig af et billedsprog, der har indskrevet (sygdoms) fænomener i en genkendelig visuel kontekst eller fortolkningsramme. Samtidig har det afvigende, deforme og sygelige givet anledning til fascinerende og gru-opvækkende skildringer i de forskellige perioders visuelle kultur.

Disse tematikker har historisk set været kendte og veldokumenterede, men man har i de senere år – i lyset af økokritikken og en deraf stigende interesse for naturens processer, materialitet og krop – kunnet opleve et skift i tilgangen til dem inden for humanvidenskabernes. Fra en opdeling i os/verden til en betoning af menneskets kropslige indlejring i kloden i det, der betegnes den antropocæne tidsalder, dvs. det vilkår, at kloden er gennemgribende påvirket af mennesket, industrialiseringen, og hvad det i øvrigt har ført med sig. Dette skift kan på tilsvarende vis aflæses i samtidskunstens interesse for vækst, fermentering og naturlige processer: Værket er også forankret i klodens cyklusser. Nylige ansatser til at forstå kunsten historisk set igennem en medicinsk diskurs har desuden vist sig at skabe et fornyet blik for kunstens interesse for og forbindelse med kroppens og naturens processer i en både motivisk og materiel optagethed af naturens og materialers foranderlighed og livsgenererende egenskaber (Gage 2016; Panzanelli (red.) 2008; Zorach 2005).

Denne humanvidenskabelige vending mod kroppens materielle indlejring i sit miljø spejler sig i de sidste 10 års biomedicinske udforskning af det, som er blevet kaldt “the biology of the in between” (Van de Vijver 2009) – altså et skift i biomedicinen fra et fokus på at forstå kroppens enkelte molekulære strukturer for sig, med henblik på senere at kunne manipulere dem, til at arbejde med komplekse, overlappende systemer. Fagområder som epigenetik, systembiologi, mikrobiomforskning og kronobiologi udgør et nyt fokus på en biologi, der kun opstår i kontekst, en relationel biologi (Powell og Dupré 2009). At biomedicinen har udviklet sig i den retning har flere årsager, men det er et afgørende forhold, at de sygdomme, der kendetegner det postindustrielle samfund, først og fremmest er komplekse og sammenfiltrede. Angst, stress, depression, autoimmune sygdomme, cancer, hjerte-kar-sygdomme, diabetes og kroniske smerter er sygdomme, som er svære at forstå, endsige behandle, isoleret. De hænger sammen med livsstil, sociale forhold, udsathed, økonomi, politik, kost og alt muligt andet. Der er altså i biomedicinen såvel som i kunsten en stigende sensibilitet over for og interesse det, man kunne kalde en grundlæggende

forbundethed. Det er en resonans, der kan aflæses flere steder, for eksempel i den stigende gruppe af både danske og udenlandske kunstnere, der arbejder med den mikrobielle verden. I den danske kunstverden finder man fx Studio Thinking Hand, Baum & Leahy, Nana Francisca Schottländer og Naja Ryde Ankarfelt, og som udenlandske eksempler kunne man nævne Kathy High, Tagny Duff, Paul Vanouse og Anna Dumitriu. Både kunsten og medicinen spejler på den måde en samtid, hvor kroppen ikke længere holdes i en vis afstand til verden, men i stedet bliver set som konstant gennemløbet af den. Mad, luft, vand, mikrober, giftstoffer, mikroplastik, flyder hen over vores porøse grænser og dukker op både i kunsten og i klinikken.

Medicinens og kunstens fagtraditioner er med andre ord tæt sammenvævede. Men hvilke implikationer har det fornyede fokus på vores tilgang til og opfattelse af kunsten – og til de måder, vi bedriver kunsthistorie på? Den seneste tids udvikling i opfattelsen af menneskekroppen og dens indlejring i verden styrker relevansen af at udforske disse temaer og deres betydning for kunsten og den kunsthistoriske forskning. Her tænker vi særligt på den optagethed af materialer og materialitet, der gør sig gældende aktuelt, sideløbende med interessen for identiteter, krop og miljø, og som hænger sammen med nutidens tiltagende bevidsthed om, at forbindelsen mellem individ/krop, værk og verden er åben og porøs. Ligeledes er kunstens stigende anvendelse af biomedicinens arbejdsredskaber et tegn på behovet for at læse på tværs af fagområderne. Kunsten i dag indeholder også bakterier, gensekventering, pipetter, fækaltransplantationer, celler og andre ting hevet ud af laboratorierne og klinikkerne, hvilket nødvendiggør, at kunsthistorien også engagerer sig i disse emner.

Temaet belyses på forskellig vis i dette særnummer af *Periskop* med seks artikler og fire essays. I sin analyse af den østrigske psykoanalytiker og orgasmeideolog Wilhelm Reichs indflydelse på Vilhelm Bjerke Petersens surrealistiske kunstteori i 1930'erne, hvor Reich opholdt sig i Danmark, undersøger Emil Leth Meilvang de danske Reich-inspirerede surrealistes bestræbelser på at tilnærme kunstsfæren til livssfæren og omvendt, og hvordan Reich, der var ideologen bag den orgasmedyrkende Sexpol-bevægelse, påvirkede den danske surrealisme i en anden retning end den samtidige franske, som var inspireret af en freudiansk tankegang. Med afsæt i den patologisering, tabuisering og medfølgende skam, som menstruation har været og til dels stadig er underlagt, analyserer Rune Gade de billedkunstneriske praksisser, der i 1970'erne først forholdt sig til menstruationstemaet, med fokus på Judy Chicago og Carolee Schneemann. De sammenholdes med de seneste 10-15 års menstruationsaktivistiske billedkunstneriske strategier hos en række kunstnere (Shilpa Gulpta, Casey Jenkins,

Jen Lewis, Ingrid Berthon-Maine, Stense Andrea Lind-Valdan). Artiklen tydeliggør dermed kunstens kritiske potentiale til at afdække traditionelle magtstrukturer, ikke mindst i forhold til en lægevidenskab, som langt ind i det tyvende århundrede har været mandsdomineret. Gunhild Ravn Borggreen diskuterer i sit bidrag den japanske samtidskunstner Katayama Maris fotografiske selviscenesættelser i et spændingsfelt mellem identitetspolitiske strategier og traditioner for at afbilde det groteske i japansk kultur. Her undersøger hun udvekslingen imellem køn, fysisk funktionsnedsættelse og det fotografiske medie. Nanna Stjernholm Jepsens læsning af Emil Westman Hertz' værkproduktion undersøger sygdommen som en udtryksform og kropslig erfaring, hvor grænserne mellem krop og verden sløres. Lejla Mrgan og Signe Havsteen tager i deres artikel afsæt i voksmaterialet og bruger en række nedslag i det organiske materiales historie til at undersøge det som forstyrrende "erogene" zoner, der udfordrer den etablerede kunstkategori, mens Adams Bencards bidrag gennem en læsning af værker af Kathy High, Tagny Duff og Art Orienté Objet undersøger lortens fornyede relevans som både helbredende substans og prægnant metafor i en antropocæn tidsalder.

Ud over tidsskriftets peer reviewede artikler rummer dette temanummer fire essays, det vil sige korte, formidlende tekster, der ledsager serier af billeder. I det første lader Maria Fabricius Hansen den måde, man har afbildet skeletter på fra antikken til 1500-tallet, danne afsæt for refleksioner over, hvordan forståelsen af mennesket og omverden har forandret sig gennem tiden. Morten Søndergaards bidrag tager afsæt i et digt fra *Journal 2019*, en digtsamling, som han udgav som et ledsagende værk til udstillingen *Sproghospitalet* på Sorø Kunstmuseum. Digtet og Morten Søndergaards forklaring af idéen i udstillingen, der tematiserede forholdet mellem poesi, kunst og sygdom, følges af en billedserie fra udstillingens ruminstallationer med værker lavet af samtidskunstnere eller hentet fra museets magasiner. Som en reaktion på COVID 19-pandemien deltog Cecilie Høgsbro i 2020 i organiseringen af et tematisk spor om sygdomstemaer i kunsten på SMK. Hendes essay præsenterer idéerne bag denne vinkling af værker i museets samling og ledsages af en række af de tekstplancher og malerier, som indgik i udstillingen på SMK. Philip Due Pihl udfolder sammenfald mellem scaningsbilleders visuelle koder og kunstneren Lea Porsagers visuelle strategier i det animerede videoværk *Disrupted E(ar)thereal Fantasy (Ova Splash)*.

LITTERATUR

- Elkins, James. 1999. *What Painting Is: How to Think about Oil Painting, Using the Language of Alchemy*. London: Routledge.
- Gage, Frances. 2016. *Painting as Medicine in early modern Rome: Giulio Mancini and the efficacy of Art*. University Park: Pennsylvania State University Press.
- Panzanelli, Roberta (red.). 2008. *Ephemeral Bodies: Wax Sculpture and the Human Body*. Los Angeles: Getty Research Institute.
- Plinius den Ældre. 1938-62. *Natural History*. Oversat af H. Rackham. 10 bind, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Zorach, Rebecca. 2005. *Blood, Milk, Ink, Gold: Abundance and Excess in the French Renaissance*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Van de Vijver, G. 2009. "No genetics without epigenetics? No biology without systems biology?" *Annals of the New York Academy of Sciences* 1178: 305-317.
- Powell, A. og J. Dupré. 2009. "From molecules to systems: The importance of looking both ways". *Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences* 40(1): 54-64.